

ЛІЖЕВСЬКИЙ А. Л.,
здобувач кафедри адміністративного та
господарського права
(Запорізький національний університет)

УДК 342:351/354 (477)
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.2.12>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

У статті охарактеризовано правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення. Встановлено, що публічне адміністрування у сфері соціального захисту є комплексом організаційно-правових заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими органами – суб'єктами публічного адміністрування: органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами делегованих повноважень та окремою групою органів, що не відносяться до жодної з перелічених груп, але здійснюють специфічні функції у публічно-правовій сфері з метою забезпечення соціальної політики держави, та яких спрямовано на забезпечення соціальних виплат, пільг, послуг тощо.

Визначено, що правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту є сукупністю правових норм, що мають своє вираження у системі нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регламентують здійснення публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення, та яких доцільно класифікувати таким чином: 1) залежно від рівня правового закріплення – шляхом виокремлення національних та міжнародних; 2) залежно від системи джерел адміністративного права – шляхом виокремлення національних джерел, міжнародних джерел, судових рішень; 3) залежно від предмету правового регулювання – шляхом виокремлення тих, що регламентують сферу соціального забезпечення населення та тих, що регламентують компетенцію суб'єктів публічного адміністрування у сфері соціального забезпечення населення.

Звернено увагу на те, що до правових засад публічного адміністрування у сфері соціального захисту належать: 1) національні правові засади, які включають сукупність правових норм, що містяться у Конституції України, законах України, підзаконних нормативно-правових актах та регулюють якісно-змістовні характеристики сфери соціального забезпечення населення та діяльність суб'єктів публічного адміністрування у вказаній сфері; 2) міжнародні правові засади, які включають сукупність норм, які містяться в міжнародних договорах та актах «м'якого права» та регулюють якісно-змістовні характеристики сфери соціального забезпечення населення та діяльність суб'єктів публічного адміністрування у вказаній сфері; 3) рішення судових установ, що деталізують вирішення окремих питань сфери соціального захисту населення, серед них: рішення Конституційного суду України, Верховного Суду України, Європейського Суду з прав людини.

Ключові слова: публічне адміністрування, соціальний захист населення, правові засади, Конституція України, джерела права.

Lizhevskiy A. L. Legal fundamentals of the public administration in the sphere of social protection of the population

The paper characterizes the legal fundamentals of the public administration in the sphere of social protection of the population. It is established that the public

administration in the sphere of social protection of the population is a complex of organizational and judicial measures implemented by a specially authorized bodies that are public administration entities: state executive authorities, local self-government bodies, delegated powers entities and a separate group of the bodies that are not referred to any of said groups but still perform specific functions in the public and judicial sphere with a view of implementation of the social policy of the state and aimed at provision of social payments, benefits, services, etc.

It is defined that the legal fundamentals of the public administration in the social protection sphere is a complex of the legal norms that are reflected in the system of legal and regulatory acts of various legal effect that regulate the public administration performance in the sphere of social protection of the population and which it is worthwhile to classify as follows: 1) depending on the level of legal confirmation by way of separation between the national and international acts; 2) depending on the system of the administrative law sources by way of separating the national sources, international sources and court rulings; 3) depending on the subject of legal regulation by way of separating those that regulate the sphere of social protection of the population and those that regulate competencies of the public administration entities in the sphere of social protection of the population.

Attention is paid to the fact that the legal fundamentals of the public administration in the sphere of social protection refer to: 1) the national legal fundamentals, that include a complex of legal norms contained in the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine and regulatory legal enactments, and regulate the qualitative and conceptual characteristics of the sphere of social protection of the population and activity of the public administration entities in said sphere; 2) the international legal fundamentals that include a complex of norms contained in the international agreements and «soft instrument» acts that regulate the qualitative and conceptual characteristics of the social protection sphere of the population and activity of the public administration entities in said sphere; 3) decisions of the court institutions that particularize decision of certain issues of the social protection of the population sphere, that include: rulings of the Constitutional Court of Ukraine, Supreme Court of Ukraine and the European Court of Human Rights.

Key words: *public administration, social protection of the population, legal fundamentals, Constitution of Ukraine, sources of law.*

Актуальність теми дослідження. Суспільні відносини, що складаються у сфері соціального захисту населення, потребують впорядкування за допомогою усталених механізмів управлінського впливу. При цьому, застосування визначених інструментів публічного адміністрування не може носити довільний характер, воно має бути чітко регламентовано нормами права. Одночасно, сфера соціального захисту як об'єкт управлінського впливу має свою специфіку, що також відображається в межах національного правового регулювання. Враховуючи ж той факт, що сфера соціального захисту населення виходить за межі держави, вбачається, необхідним є дослідження як національних, так і міжнародних джерел її правового регулювання, що обумовлює актуальність обраної теми.

Стан наукового дослідження питання. Окремі аспекти публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення стали предметом дослідження вітчизняних вчених-адміністративістів: В. Андрущенка, С. Бородіна, В. Єлагіна, А. Капської, М. Кравченко, Л. Кривачук, Е. Лібанової, М. Лукашевича, Н. Ничкало, Т. Семигіної, В. Скуратівського, П. Шевчука та інших. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, правові засади сфери соціального захисту населення не є сталими, а тому потребують наукового переосмислення та систематизації.

Метою статті є дослідження сутності та висвітлення особливостей правових засад публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу. Публічне адміністрування у сфері соціального захисту населення є комплексом організаційно-правових заходів, що здійснюються спеціально уповноваженими органами – суб'єктами публічного адміністрування, та яких спрямовано на забезпечення соціальних виплат, пільг, послуг тощо. При цьому, говорячи про правові засади (основи) публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення, зазначимо: 1) етимологічний зміст поняття «основа» полягає в такому: а) те, на чому що-небудь ґрунтується; б) головна складова частина чого-небудь; в) найважливіша частина змісту чого-небудь [27]; 2) правові засади (основи) є сукупністю правових норм та заходів, які регулюють відповідні суспільні відносини [7, с. 343; 11]; 3) правові засади (основи) є відправною точкою та механізмом забезпечення відповідних суспільних відносин [13]. Таким чином, вбачається, правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення можна тлумачити як сукупність правових норм, що мають своє вираження у системі нормативно-правових актів різної юридичної сили та регламентують здійснення публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення.

Між тим, правові норми, які визначають засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення доцільно класифікувати таким чином: 1) залежно від рівня правового закріплення – шляхом виокремлення національних та міжнародних; 2) залежно від їх закріплення у відмінних джерелах адміністративного права – шляхом виокремлення національних джерел (Конституція України, закони України та підзаконні нормативно-правові акти), міжнародних джерел (міжнародні договори, акти органів міжнародних організацій та «м'яке право»), судових рішень (рішення Конституційного суду України, Верховного Суду України, Європейського Суду з прав людини) [2, с. 45]; 3) залежно від предмету правового регулювання – шляхом виокремлення: а) тих, що регламентують сферу соціального забезпечення населення; б) тих, що регламентують компетенцію суб'єктів публічного адміністрування у сфері соціального забезпечення населення.

У той же час, використовуючи комбінований підхід до градації правових засад публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення, маємо змогу виокремити:

1) національні правові засади, які включають сукупність правових норм, що містяться у Конституції України, законах України, підзаконних нормативно-правових актах та регулюють якісно-змістовні характеристики сфери соціального забезпечення населення та діяльність суб'єктів публічного адміністрування у вказаній сфері;

2) міжнародні правові засади, які включають сукупність норм, що містяться в міжнародних договорах, актах «м'якого права» та регулюють якісно-змістовні характеристики сфери соціального забезпечення населення та діяльність суб'єктів публічного адміністрування у вказаній сфері.

Так, Конституцією України закріплено такі положення, що стосуються сфери соціального захисту: 1) людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека є найвищою соціальною цінністю у державі (ст. 3); 2) гарантовано право на належний соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); 3) виокремлено перелік основних соціальних прав і свобод людини і громадянина, серед яких: право громадян на працю, заробітну плату (ст. 43); право на житло (ст. 47); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання і виховання (ст. 52); право на освіту і соціальне забезпечення (ст. 53); право на державний захист сім'ї (ст. 53). Крім того, на конституційному рівні закладено основоположні засади функціонування суб'єктів публічної адміністрації у сфері соціального забезпечення, а саме: 1) органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених законом межах і відповідно до законів України (ст. 6); 2) органи державної влади та органи місцевого

самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, яких передбачено Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19); 3) Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади (ст. 113), якого наділено повноваженнями щодо утворення, реорганізації та ліквідації міністерств та інші центральних органів виконавчої влади (ст. 116); 4) місцеві державні адміністрації здійснюють виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі (ст. 118) [12] тощо.

Щодо законів України, в яких містяться норми, які регулюють публічне адміністрування у сфері соціального забезпечення населення, то їх доцільно класифікувати в залежності від спрямованості на унормування конкретної сфери суспільних відносин:

1) загальні, яких спрямовано на регулювання діяльності суб'єктів публічного адміністрування незалежно від предмету відання (Закони України «Про Кабінет Міністрів України», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про військово-цивільні адміністрації» тощо). Так, наприклад, відповідно до положень ст. 23 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», повноваженнями місцевої державної адміністрації у галузі соціального забезпечення та соціального захисту населення є: своєчасне призначення і виплата державних пенсій та допомоги; створення мережі установ та закладів, що надають соціальні послуги; забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю; реалізація державної політики у сфері надання соціальних послуг; здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб тощо [16]. Ще одним прикладом може слугувати Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», яким передбачено, що виконавчі органи сільських, селищних, міських рад вирішують питання надання соціальних послуг, надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства; здійснюють комплекс заходів з надання допомоги особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, утримання і виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах [15, ст. 34].

2) спеціальні, яких спрямовано на впорядкування суспільних відносин у сфері соціального захисту населення (наприклад, Закони України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про зайнятість населення», «Про соціальні послуги» тощо).

Зокрема, Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначено, що місцеві ради: працевлаштовують у першочерговому порядку дружин військовослужбовців строкової служби у разі їх звільнення при скороченні чисельності або штату працівників, при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації; надають позачергово місця дітям військовослужбовців та дітям військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження служби, у дитячих закладах за місцем проживання; забезпечують відселення із закритих та віддалених від населених пунктів військових гарнізонів військовослужбовців, звільнених в запас або у відставку [19, ч. 5 ст. 18]. Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» передбачено, що центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, за участю громадських об'єднань осіб з інвалідністю, у межах своїх повноважень здійснюють розроблення та координацію довгострокових і короткострокових програм з реалізації державної політики щодо осіб з інвалідністю та контролюють їх виконання (ст. 9); органи місцевого самоврядування забезпечують виділення земельних ділянок особам з інвалідністю із захворюваннями опорно-рухового апарату під будівництво гаражів для автомобілів з ручним керуванням поблизу місця їх проживання [17, ст. 30]. Відповідно до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», органи місцевого самоврядування щорічно виділяють для забезпечення жилою площею вказаної групи громадян 15 процентів всього збудованого житла, для чого Кабінет Міністрів України щорічно виділяє

обласним державним адміністраціям капітальні вкладення відповідно до кількості сімей, що самостійно переселилися [20, ч. 2 ст. 32].

Окрему роль у системі правового забезпечення публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення відіграють підзаконні нормативно-правові акти, серед яких: Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, акти органів місцевого самоврядування. Прикладом може слугувати підзаконний нормативно-правовий акт, яким закладено підвалини здійснення соціальної політики в Україні – Постанова Верховної Ради України «Про проект Концепції соціального забезпечення населення України» від 21.12.1993 р. Вказаним документом окреслено головні принципи соціального забезпечення, закріплено первинні механізми, які забезпечували дотримання державних соціальних гарантій населення [18].

У контексті наведеного слід вказати, що станом на теперішній час чинним є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей» від 26.08.2020 р., яким визначено основні шляхи вирішення наріжних соціальних проблем та створення ефективної системи реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей [21].

Відзначимо, що поряд із національним рівнем правового регулювання публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення доцільно звернути увагу й на міжнародний рівень. Так, Європейською хартією місцевого самоврядування передбачено, що повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, мають бути повними і виключними, вони не можуть скасовуватися чи обмежуватися іншим, центральним або регіональним органом, якщо вказане не передбачено законом (ст. 4). Крім того, органи місцевого самоврядування в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, якого не вилучено зі сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручено жодному іншому органу [8].

Разом із тим, серед норм м'якого права слід констатувати наявність значної частки двосторонніх угод у сфері соціального забезпечення населення, серед яких: Угода між Урядом України та Урядом Республіки Вірменія про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Вірменія, які працюють за межами своїх держав від 17.06.1995 р. [29], Договір між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення від 04.09.2001 р. [5], Угода між Україною та Королівством Іспанія про соціальне забезпечення громадян від 07.10.1996 р. [28], Договір між Україною і Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення від 26.02.1998 р. [4] тощо. Видається, окрему увагу слід приділити Договору між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення від 04.07.2001 р., яким передбачено неможливість позбавлення особи права на допомогу, зменшення, зміни, зупинення або відміни допомоги через проживання особи на території іншої Договірної Сторони [6].

Що стосується актів міжнародних організацій, то при національному правозастосуванні слід враховувати положення рішень таких із них: 1) ООН (Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [10], Всесвітня декларація ООН «Про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей» від 30.09.1990 р. [3]); 2) ЄС (Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників від 09.12.1989 р. [30], Директива Ради ЄС від 19 грудня 1978 р. № 79/7/ЄЕС «Про поступову імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення»); 3) Рада Європи (Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. № ETS № 48 [9]).

Показово, що Директивою Ради ЄС від 19 грудня 1978 р. № 79/7/ЄЕС «Про поступову імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення» вперше акцентовано увагу на необхідності впровадження принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення, а саме у статутних схемах, які забезпечують захист

від можливої хвороби, непрацездатності, старості, нещасних випадків на роботі, професійних захворювань і безробіття [22, с. 32].

Серед іншого, заслуговують на увагу рішення судових установ, які деталізують вирішення окремих питань публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення. Наприклад, рішення Верховного Суду від 21.01.2019 р. № Пз/9901/56/18 (справа № 240/4946/18) щодо перерахунку пенсій постраждалим внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС [24], Рішення Верховного Суду від 29.09.2020 р. № Пз/9901/14/20 (справа № 440/2722/20) щодо нарахування та виплати інваліду війни разової щорічної грошової допомоги до 5 травня за 2020 рік [25] тощо. Зокрема, у Рішенні Верховного Суду від 09.12.2019 р. № Пз/9901/19/19 (справа № 300/1695/19) щодо визнання протиправним зменшення доплат для учасників бойових дій, акцентовано увагу на тому, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування окремих категорій населення, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [23].

Разом із тим, особливість рішень Конституційного Суду України полягає у тому, що їх метою є не здійснення правосуддя, а, як передбачено ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України»: 1) вирішення питань про конституційність законів України та інших правових актів; 2) офіційне тлумачення Конституції України; 3) надання висновків про відповідність Конституції України міжнародних договорів [14]. У свою чергу, для сфери соціального захисту показовим є рішення від 20.03.2002 р. № 5-рп/2002 у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій. Так, Конституційний Суд України аргументує, що встановлення додаткових гарантій соціальної захищеності військових під час проходження служби, так і після її закінчення є зумовленою насамперед тим, що служба в Збройних Силах України, інших військових формуваннях та правоохоронних органах держави є пов'язаною із ризиком для життя і здоров'я, підвищеними вимогами до дисципліни, професійної придатності, фахових, фізичних, вольових та інших якостей [26].

Слід наголосити і на тому, що передумовою дотримання стандартів щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів публічного адміністрування у сфері соціального захисту є закріплення положення, що після використання всіх національних засобів юридичного захисту кожен має право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій. Такою міжнародною судовою установою є Європейський суд з прав людини, практика якого застосовується судами на рівні з принципом верховенства права. Відповідно до пп. 76–78 рішення по справі «GRUDIĆ v. SERBIA» від 17.04.2012 р. № 31925/08, не виплата заборгованості із пенсії особі, якої було призначено особі державою раніше, є втручанням в право мирного користування майном, таке втручання суперечить Статті 1 Протоколу 1 Європейської конвенції з прав людини. Позбавлення громадян похилого віку пенсії, яка є основним джерелом для існування, не виправдовує жодний суспільний інтерес за обставин даної справи. Отже, держава є зобов'язаною гарантувати право громадянина на одержання призначеної йому пенсії незалежно від того, де проживає особа, якій призначено пенсію [1].

Підсумовуючи, приходимо до **висновку**, що правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення є сукупністю правових норм, що містять своє вираження у системі нормативно-правових актів різної юридичної сили та регламентують здійснення публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення. При цьому, правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту визначено на національному та міжнародному рівні у відповідних джерелах права. Разом із тим, аналіз норм чинного законодавства та наукової правової думки дає змогу констатувати, що суб'єктам публічного адміністрування слід дотримуватися міжнародних стандартів під час впорядкування суспільних відносин у сфері соціального забезпечення населення.

Список використаних джерел:

1. CASE OF GRUDIĆ v. SERBIA. The European Court of Human Rights (Second Section) URL : <https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2012/708.html>
2. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
3. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей: Міжнародний документ від 30.09.1990 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075#Text
4. Договір між Україною і Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення: Міжнародний документ від 26.02.1998 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_010#Text
5. Договір між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення: Міжнародний документ від 04.09.2001 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100_028#Text
6. Договір між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення: Міжнародний документ від 04.07.2001 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/203_019#Text
7. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 6: Державна служба / наук.-ред. колегія : С.М. Серьогін (співголова), В.М. Сороко (співголова) та ін. 2011. 524 с.
8. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
9. Європейський кодекс соціального забезпечення : Міжнародний документ від 16.04.1964 р. № 48 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text
10. Загальна декларація прав людини : Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
11. Історія та практика державного управління і місцевого самоврядування в Україні : у 2-х т. : навч. посіб. / М.О. Багмет, Г.В. Коваль; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2012. 143 с.
12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. *Офіційний вісник України*. 1999. № 21.
14. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/stru#Stru>
16. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
17. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12/conv#n296>
18. Про проект Концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993 р. № 3758-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3758-12#Text>
19. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/conv#n379>
20. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12/conv#n622>
21. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>

22. Рівність за ознакою статі в економічній сфері: зобов'язання України перед ЄС (ключові Директиви ЄС щодо забезпечення гендерного балансу на ринку праці та в професійній діяльності, їх розвиток у практиці Суду Справедливості) / Упорядник О.О. Уварова. Харків : видавництво «НТМТ», 2015. 150 с.
23. Рішення Верховного Суду від 09.12.2019 р. № Пз/9901/19/19 (справа № 300/1695/19) щодо визнання протиправним зменшення доплат для учасників бойових дій. URL : <https://opendatabot.ua/court/86360472-7f168c1a209a2cb3e870549e895313b7>
24. Рішення Верховного Суду від 21.01.2019 р. № Пз/9901/56/18 (справа № 240/4946/18) щодо перерахунку пенсій постраждалим внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС URL : [_2019](#)
25. Рішення Верховного Суду від 29.09.2020 р. № Пз/9901/14/20 (справа № 440/2722/20) щодо нарахування та виплати інваліду війни разової щорічної грошової допомоги до 5 травня за 2020 рік. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/inshe/zrazkovi_spravu/zs_9901_14_20
26. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій від 20.03.2002 р. № 5-рп/2002 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-02#Text>
27. Сучасний тлумачний словник української мови URL : <http://sum.in.ua/s/osnova>
28. Угода між Україною і Королівством Іспанія про соціальне забезпечення громадян: Міжнародний документ від 07.10.1996 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_005#Text
29. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Вірменія про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Вірменія, які працюють за межами своїх держав: Міжнародний документ від 17.06.1995 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/051_628#Text
30. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників: Міжнародний документ від 09.12.1989 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text

